

Politika doplňování knihovního fondu Ústřední knihovny Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava

Budování knihovního fondu a jeho doplňování (akvizice) je jedním ze základních úkolů Ústřední knihovny (ÚK) Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava (VŠB-TUO), jímž je naplňován cíl informační podpory vzdělávacího a výzkumného procesu univerzity. Zásady akviziční politiky respektují zkušenosti a zvyklosti a reflektují nové trendy (elektronické publikování, licenční politika producentů informačních zdrojů apod.) v oblasti přístupu k informacím pro vzdělávání a výzkum, vývoj a inovace.

Akviziční politika ÚK stanovuje:

- Kritéria tvorby profilu knihovního fondu ÚK
- Způsob doplňování knihovního fondu
- Hlavní zásady doplňování knihovního fondu

Upozornění: Tato politika se věnuje doplňování fyzického knihovního fondu (tj. publikací na hmotných nosičích) a tzv. trvalému nákupu elektronických knih. Nevztahuje se na zpřístupňování elektronických informačních zdrojů (EIZ) zajišťovaných formou předplatného zpravidla na základě účasti v projektech.

Kritéria tvorby profilu knihovního fondu ÚK VŠB – TU Ostrava

Hlavní kritéria tvorby profilu knihovního fondu zahrnují:

- tematické vymezení,
- druhy informačních pramenů,
- jazykové a geografické hledisko,
- úplnost a rozsah doplňování,
- časové hledisko,
- finanční hledisko.

Tematické vymezení

Tematické vymezení knihovního fondu (dále jen KF) ÚK je dáno profilem VŠB-TUO. Obecně jde o oblast techniky, aplikovaných přírodních věd a ekonomické vědy. Pro orientaci postačuje následující základní oborové vymezení stanovené na základě profilu univerzity: matematika, fyzika, chemie, geologie, hornictví, úpravnictví, hutnictví, materiálové inženýrství, nanotechnologie, strojírenství, energetika, vodní hospodářství, odpadové hospodářství, doprava, stavebnictví, architektura, elektrotechnika, elektronika, telekomunikace, výpočetní technika, informatika, automatizace, robotika, mechatronika, bezpečnostní inženýrství, ekologie, ekonomika, obchod, právo, sociologie, psychologie, jazykověda.

Druhy informačních pramenů

Z hlediska druhů informačních pramenů se knihovní fond ÚK člení na:

- knihy – vědecké, odborné a populárně-naučné monografie, sborníky z konferencí, učebnice, seriálové publikace, encyklopedie, příručková díla, slovníky apod., včetně elektronických knih,
- periodika – vědecké a odborné časopisy,
- normy,
- mapy,
- vysokoškolské kvalifikační práce.

Všechny uvedené druhy informačních pramenů mohou být získávány na libovolných nosičích. Při doplňování informačních pramenů do KF převažuje především u knih tradiční papírová forma dokumentů. Se změnami v oblasti informačních a komunikačních technologií, kdy je velké množství informací publikováno a šířeno také nebo pouze elektronicky, a to jak na hmotných nosičích, jako jsou např. CD-ROM a DVD, tak zveřejněním a zpřístupněním na Internetu na chráněných serverech producentů a vydavatelství, narůstá počet elektronických dokumentů. V této politice není stanoven preferovaný typ nosiče. Jejich získávání a využívání závisí jak na vývoji informačních technologií, tak i na druhu dokumentu, který obsahují, a na typu služeb, pro něž jsou využívány. Elektronické dokumenty na hmotných nosičích jsou zařazovány do KF. K dalším elektronickým dokumentům je pouze zajišťován přístup na základě předplatného nebo tzv. trvalým nákupem, kdy přístup k elektronickému dokumentu na serveru vydavatele není, na rozdíl od předplatného, časově omezen.

Jazykové a geografické hledisko

Jazykové vymezení doplňovaných dokumentů je ovlivněno snahou snížit na minimum jazykovou bariéru při zprostředkování informací, proto jsou přednostně vedle dokumentů v češtině a slovenštině doplňovány dokumenty ve světových jazycích, především v angličtině, dále pak v němčině, ruštině, francouzštině, případně ve španělštině a polštině.

Geografické hledisko souvisí s tematikou dokumentů, je proto dáována přednost doplňování dokumentů z těch zemí, v nichž jsou příslušné obory nejvíce rozvinuty, a dá se tedy předpokládat, že informační zdroj bude obsahovat nejaktuálnější a nejhodnotnější informace.

Úplnost a rozsah doplňování

Toto hledisko souvisí úzce s finančními prostředky na doplňování KF. Úplnost doplňování literatury v základních (profilových) tematických oblastech nelze zajistit ani u české produkce. U zahraniční knižní produkce je závislost na přidělených či získaných finančních prostředcích, určených na doplňování ještě významnější. Úkolem ÚK je proto zajištění co nejširší informovanosti o publikované literatuře, např. také prostřednictvím výstav knižních novinek ve spolupráci s dodavateli, a dále pak využívání dalších možností zpřístupňování dokumentů prostřednictvím meziknihovních výpůjčních služeb (MVS).

Časové hledisko

Časové hledisko vyznačuje hranici zastarávání informací. V technických oborech je tato hranice poměrně krátká a pohybuje se od 5 do 25 let v závislosti na dynamice rozvoje daného oboru. Nejrychleji se například vyvíjí a zastarává oblast elektroniky a všech oborů výpočetní techniky.

U doplňování knihovního fondu se jedná o stanovení nejzazší hranice vhodné pro doplňování starších publikací, případně pro rozhodování o způsobu náhrad za ztracené publikace.

S ohledem na další kritéria a na možnosti zpřístupnění požadovaných publikací uživatelům i jinou formou (především MVS) je tato hranice obecně stanovena na 5–10 let v závislosti na oboru.

Při stanovení časové hranice vhodné pro vyřazování zastaralých publikací jde především o stanovení tohoto údaje pro vyřazování multiplikátů studijní literatury, nikoliv o kompletní vyřazení KF. Tato hranice se pohybuje v rozpětí 10–15 let opět v závislosti na oboru.

Finanční hledisko

Výše finančních prostředků vyčleněných na nákup literatury zásadně ovlivňuje především rozsah výběru knih pro zakoupení do KF, dále rozhodování o počtu nakupovaných výtisků (duplikátů, multiplikátů) a o zařazení finančně náročných nebo hodně žádaných knih do studoven k prezenčnímu zpřístupňování.

Způsob doplňování knihovního fondu

Knihovní fond je doplňován:

- koupí,
- dary,
- výměnou.

Hlavním zdrojem doplňování je nákup publikací do KF z finančních prostředků přidělených ÚK pro tento účel.

Dalšími finančními zdroji pro nákup KF jsou finanční prostředky fakult, kateder (institutů) a dalších pracovišť univerzity (provoz, granty, doplňková činnost apod.). Z těchto zdrojů jsou vedle běžné knižní produkce hrazeny rovněž sborníky z konferencí předávané do fondu ÚK účastníky konferencí.

Finanční prostředky přidělené ÚK na nákup KF nejsou rozděleny podle fakult a dalších pracovišť, především s ohledem na nerovnoměrnost potřeb i rozsah vydávaných či dostupných publikací. Je v zájmu všech pracovišť univerzity, aby byla aktivními účastníky procesu doplňování fondu ÚK.

Zabezpečení studijních oborů literaturou je povinností příslušných pracovišť univerzity, především garantů studijních programů. Je proto nezbytné požádat včas knihovnu o zakoupení knih, jež budou doporučovány jako studijní literatura.

Hlavní zásady doplňování knihovního (knižního) fondu ÚK VŠB-TUO

- Tematický profil nakupovaných publikací či jiným způsobem doplňovaných publikací je dán odborným profilem univerzity.
- Hlavní tematické okruhy vycházejí z oborů studia na VŠB-TUO a jejich hlavních specializací.
- Informační zdroje spadající do těchto okruhů jsou do KF nakupovány přednostně.
- Informační zdroje doplňující hlavní profil univerzity jsou především sdíleny prostřednictvím MVS.
- Doplňování KF je prováděno koupí, výměnou a dary prostřednictvím pracoviště akvizice, nezávisle na původu finančních prostředků či způsobu doplňování KF.

- Povinnost předkládat ÚK požadavky na zabezpečení studijních oborů mají zodpovědná pracoviště (fakulty, katedry, instituty).
- Právo schválit nákup požadovaných informačních pramenů z finančních prostředků ÚK má ředitelka ÚK.
- Právo schválit použití finančních prostředků z jiných zdrojů na nákup KF má správce rozpočtu zodpovědný za nakládání s těmito finančními zdroji.
- Návrhy na doplňování neperiodického KF (knihy, normy aj.) jsou předkládány pracovišti akvizice ÚK po prověření jejich dostupnosti ve fondu ÚK nebo v přístupných plnotextových EIZ.
- Právo podat návrh na zakoupení publikací mají interní uživatelé ÚK VŠB-TUO z řad akademických pracovníků a doktorandů univerzity; požádat o zakoupení knih, případně dalších dokumentů, mohou i další interní uživatelé ÚK VŠB-TUO, tedy především studenti univerzity.
- Zakoupené publikace jsou evidovány v KF ÚK¹, a to bez ohledu na zdroj financování; výjimku, pokud jde o povinnost evidence v KF, představují knižní publikace s časově omezeným obsahem – u těchto publikací může rozhodnout ředitelka ÚK o tzv. přidělení do spotřeby, a to i tehdy, je-li nákup financován z jiných zdrojů, nejen z prostředků ÚK.
- Je-li nákup financován z prostředků ÚK, je počet multiplikátů stanoven na 5–10 výtisků, výjimečně u povinné studijní literatury (v případě skript) na 15 výtisků.
- Zpravidla nejméně jeden výtisk studijní literatury (skripta, učebnice, případně další dokumenty zařazené mezi povinnou a doporučenou literaturu) je určen k prezenčnímu studiu, tj. je umístěn v jedné ze studoven ÚK, případně podle potřeby na více místech.
- Zahraniční publikace jsou z prostředků ÚK nakupovány zpravidla v jednom výtisku (více výtisků, jde-li o povinnou literaturu, avšak max. 3 výtisky), přičemž časová hranice pro jejich doplňování je v závislosti na finančních prostředcích zpravidla stanovena na 5–10 let; podle konkrétní výše finančních prostředků přidělených v příslušném roce ÚK může být časové omezení zkráceno; starší tituly, než je stanovená časová hranice, jsou zpravidla zpřístupňovány prostřednictvím MVS.
- Publikace pro fondy katedrových knihoven jsou nakupovány výhradně z finančních prostředků těchto pracovišť, na jejich zakoupení nelze použít finanční prostředky přidělené ÚK.
- Objednávka předplatného zahraničních i českých časopisů pro studovny ÚK pro následující kalendářní rok je realizována po prověření využívání titulů v předchozím období. Požadavky na předplatné českých časopisů pro studovny ÚK však mohou být podávány a realizovány i v průběhu roku v případě, že je zájem o zpřístupnění nového titulu odpovídajícího profilu univerzity.
- Předplatné časopisů pro pracoviště univerzity, které jsou financovány ze zdrojů těchto pracovišť, je realizováno prostřednictvím příslušného pracoviště ÚK; požadované tituly jsou zařazeny do objednávek předplatného pro následující kalendářní rok po předchozím prověření souhlasu pracoviště a správce rozpočtu se zařazením do objednávky.

¹ <https://katalog.vsb.cz/>